

Zeynep Kamil Hastanesi Tarihinden Efemeralar

Ephemeras from The History of Zeynep Kamil Hospital

Türkan GÜRSU ¹, Şükrü Sarper GÜRSU ²

1. SBÜ Zeynep Kamil Kad. ve Çoc. Hastalıkları Eğt. ve Arş. Hast., Kadın Hast. ve Doğ. Kln., Üsküdar, İstanbul, Türkiye. Uzm. Dr.
2. SBÜ Baltalimanı Kemik Hastalıkları Eğt. ve Arş. Hast., Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği, Sarıyer, İstanbul, Türkiye, Prof. Dr.

ÖZET

Efemera sözcüğü, her türlü "ıvır-zıvır" olarak tarif edilebilecek objeyi tanımlayan ve son yıllarda daha da sık duymaya başladığımız bir terimdir. Efemera koleksiyonerliği ise; oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış olan farklı objeleri koleksiyon amaçlı olarak toplamayı ifade etmektedir. Gerek ülkemizde, gerekse dünyada; özellikle son yıllarda açılmış çok sayıda efemera müzesi bulunmaktadır ve hatta bazı tanınmış müzelerde son zamanlarda genel ya da tematik efemera bölümleri oluşturulmuştur (1, 2). Her türlü objenin efemera olarak kabul edilebilir olması zaman içerisinde efemeracılığın alt çeşitlerinin oluşması sonucunu doğurmuş; fotoğraf efemeracılığı, eğitim tarihi efemeraları, gastronomik efemeracılık ve medikal efemeracılık gibi pek çok efemera branşı oluşmuştur.

Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, ülkemizin en eski hastanelerinden biri olup; Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Prenses Zeynep Hanım ve Sadrazam Yusuf Kamil Paşa tarafından yaptırılmış ve 1862 yılından beri aynı lokalizasyonda ülkemize hizmet vermektedir. Bu çalışmamızda; tamamı yazarların koleksiyonundan seçilmiş, Zeynep Kamil Hastanesi tarihinden efemera örnekleri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: zeynep kamil hastahanesi, dr. fahri atabey, prenses zeynep hanım, kamil paşa, efemera

ABSTRACT

The word "Ephemera" could be defined as anything. A letter, a ticket, a photo, a book or brochures are among objects, which could be defined as ephemeras. Collecting ephemeras is regarded as a branch of making collections and thematic ephemera collections became popular in time. Besides being one of the oldest hospitals of our country, Zeynep Kamil Hospital is also known as one of the best centers for Gynecology, Pediatrics and Obstetrics. The hospital has a very rich and interesting history and today it is possible to find various ephemeras, reflecting images from the past of the hospital. In this study, it was aimed to provide some images of the hospital's past through various ephemeras, all from the authors' archive.

Keywords: zeynep kamil hospital, dr. fahri atabey, princess zeynep hanım, kamil pasha, ephemera

İletişim

Sorumlu Yazar: Türkan GÜRSU, Uzman Doktor
Adres: Kadın Hast. ve Doğum Kliniği, SBÜ Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hast. Eğ. ve Arş. Hast., Üsküdar, İstanbul, Türkiye
Tel: +90 (533) 683 68 32.
E-Posta: turkangursu@hotmail.com
Makale Geliş: 08.09.2020
Makale Kabul: 10.09.2020
DOI: http://dx.doi.org/10.16948/zktipb.792012

GİRİŞ

Efemera sözcüğü, her türlü "ıvır-zıvır" olarak tarif edilebilecek objeyi tanımlayan ve son yıllarda daha da sık duymaya başladığımız bir terimdir. Efemera koleksiyonerliği ise; oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış olan farklı objeleri koleksiyon amaçlı olarak toplamayı ifade etmektedir. Gerek ülkemizde, gerekse dünyada; özellikle son yıllarda açılmış çok sayıda efemera müzesi bulunmaktadır ve hatta bazı tanınmış müzelerde son zamanlarda genel ya da tematik efemera bölümleri oluşturulmuştur (1, 2). Her türlü objenin efemera olarak kabul edilebilir olması zaman içerisinde efemeracılığın alt çeşitlerinin oluşması sonucunu doğurmuş; fotoğraf efemeracılığı, eğitim tarihi efemeraları, gastronomik efemeracılık ve medikal efemeracılık gibi pek çok efemera branşı oluşmuştur.

Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, ülkemizin en eski hastanelerinden biri olup; Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Prenses Zeynep Hanım ve Sadrazam Yusuf Kamil Paşa tarafından yaptırılmış ve 1862 yılından beri aynı lokalizasyonda ülkemize hizmet vermektedir. Bu çalışmamızda; tamamı yazarların koleksiyonundan seçilmiş, Zeynep Kamil Hastanesi tarihinden efemera örnekleri sunulmaktadır.

Kitap ve Dergiler

Zeynep Kamil Hastanesi hakkında basılmış en eski eserlerden bir tanesi, dönemin başhekimisi Doç. Dr. Fahri Atabey'in girişimi ile hazırlanmış olan Zeynep-Kamil Hastanesi 1860-1955 isimli eserdir. Kapak kısmında, hastanenin banilerinden Prenses

Zeynep Hanım ve hastanenin tarihi binasının resmi bulunan 110 sayfalık eser; 1955 yılında basılmış olup; hastanenin tarihçesi ve özellikleri gibi bilgilerin yanı sıra, hastanede çalışmakta olan tüm personeller hakkında da kapsamlı bilgi veren bir eser olarak planlanmıştır (Resim 1). Kitabın en ilgi çekici özelliklerinden birisi, resmi olarak 1862'de kurulmuş olan hastanenin kuruluş tarihini, hastane inşaatının başlangıç tarihi olan 1860'a çekmesidir. Eser, Zeynep Kamil Hastanesi Hekim-Hemşire-Memur Yardımlaşma Derneği'ne gelir sağlamak amacıyla 10 liradan satışa sunulmuştur.

Zeynep Kamil Tıp Bülteni isimli dergi, günümüzde halen faal olan ülkemizin en eski branş dergilerinden biri olup; 2020 yılı itibari ile 51. cildi yayınlanmış olan akademik bir yayın organıdır.

Resim 1: Dönemin başhekimi Doçent Doktor Fahri Atabey tarafından hazırlanmış olan 1955 tarihli Zeynep Kamil Hastanesi 1860-1955 adlı eserin kapağı.

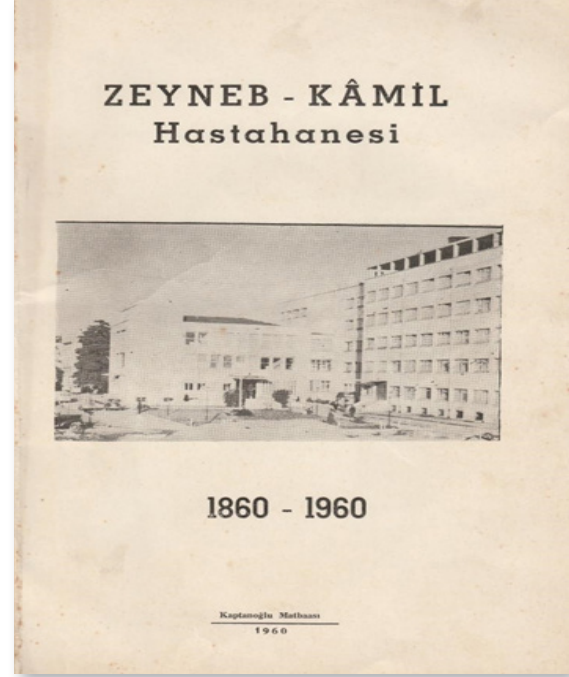
Dergi ile ilgili ilk girişim 1959'da yapılmış ve ilk sayı Zeynep Kamil Tıp Bülteni Özel Sayı adı ile yayınlanmıştır. Her ne kadar, derginin editörlüğünü de üstlenmiş olan Dr. Fahri Atabey, ilk sayının ön sözünde derginin 3 ayda bir yayınlanmasının planlandığını belirtmişse de; ikinci sayı ancak 10 yıl sonra 1969'da yayınlanabilmiştir (Resim 2).

Resim 2: Zeynep Kamil Tıp Bülteni'nin 1959 tarihli özel sayısının kapağı.

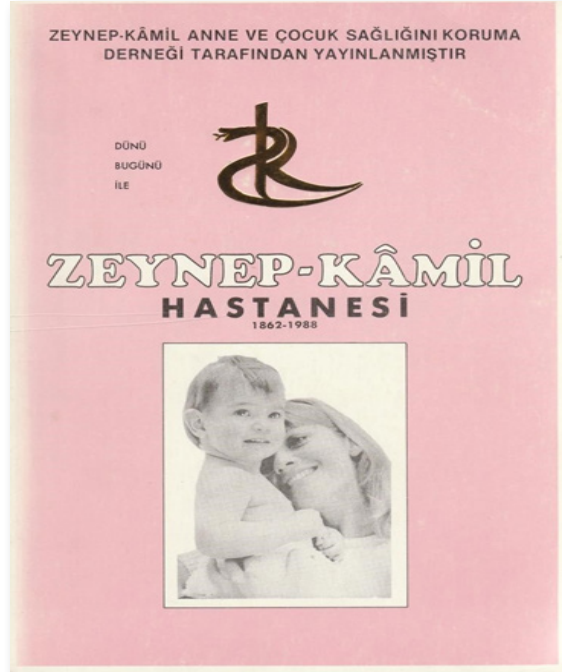
Zeynep Kamil Hastahanesi adıyla basılmış olan bir diğer kitapçık da 1960 yılında, hastanenin kuruluşunun 100. yılı münasebetiyle yayınlanmıştır. Hastane hakkında bilgiler içeren eser; Bedi Şehsuvaroğlu

tarafından hazırlanmıştır. Kitapçık, sadece 18 sayfa olup, Kaptanoğlu Matbaasında basılmıştır (Resim 3).

Resim 3: Zeynep Kamil Hastahanesi adlı 1960 tarihli kitapçığın kapağı.

Zeynep Kamil Anne ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneği tarafından, 1988 yılında yayınlanan Dünü ve Bugünü ile Zeynep Kamil Hastanesi 1860-1988 isimli kitap; 271 sayfa olup; hastane ile ilgili bilgiler ve fotoğraflar içermektedir (Resim 4).

Resim 4: Dünü ve bugünü ile Zeynep Kamil Hastanesi 1860-1988 isimli kitabın kapağı.

Eser bağışta bulunan kişilere bir armağan olarak tasarlanmış ve döneminde ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Toplam 10 ayrı bölümden oluşan kitap içerisinde Zeynep Kamil Hastanesi'nin, Bostancı ve Taksim'de bulunan yazlık ve kışlık Doktor lokalleri, kreş, okul, çocuk pavyonu, konferans salonu ve gönüllülerden oluşan Pembe Melekler teşkilatının kuruluşuna dair pek çok detay bulunmaktadır.

Resim 5: 1975 yılında çekilmiş bu fotoğrafta Dr. Fahri Atabey ve dönemin başhekimi Dr. Burhanettin Üstünel; Zeynep Kamil Anne ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneğinin faal üyeleri ile görülmektedir.

Resim 6: Dr. Fahri Atabey ve Zeynep Kamil Anne ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneği üyeleri.

Resim 7: Dr. Burhanettin Üstünel, doğum pavyonu önünde konuşmasını yaparken çekilen fotoğraf.

Resim 8: 1981 yılında Dr. Burhanettin Üstünel.

Resim 9: Dr. Fahri Atabey döneminde yapılan kadın ve çocuk pavyonları.

Resim 10: Tarihi hastane binası ve arka tarafta Marmara Denizi.

Resim 11: Günümüzde hastane bahçesinde yer alan türbe. Türbe üzerinde, bugün var olmayan kitabede şöyle yazmaktadır: "Zeynep Kamil Hastanesi Bânisi Prenses Zeyneb Hanım ve Kâmil Paşa burada medfundur".

Fotoğraflar

Zeynep Kamil Hastanesi, bir çok kez tadilat ve yenileme çalışmaları geçirmiş, bir çok toplantı ve törene ev sahipliği yapmıştır. Dr. Fahri Atabey (1913-1994), hastanede 1952-1968 yılları arasında başhekimlik yapmış ve hastanede belirgin gelişime imza atmıştır. Hastanenin modern binasının yapılması yanı sıra Zeynep Kamil Anne ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneği'nin de kuruluşunu sağlamıştır (Resim 5 ve 6). Dr. Burhanettin Üstünel (1924-2000), hastanede 1968-1986 yılları arasında başhekimlik yaparak, bu görevi en uzun süre ile yapan hekim olarak tarihe geçmiş ve vefatından sonra adı hastanenin önünden geçen caddeye verilmiştir (Resim 7 ve 8). Hastane, 1952 yılında Dr. Fahri Atabey'in başhekimliğe atanması ile hızlı bir şekilde gelişmeye başlamış ve 1958 yılında 150 yataklı kadın pavyonu ile 200 yataklı çocuk pavyonu 1958 yılında açılmıştır. Resim 9, hastanenin yeni binalarının açılışından sonraki halini göstermektedir. Resmin sağ alt tarafında, günümüzde otopark olarak kullanılan kısmın halen moloz yığınları ile kaplı olduğu görülmekte-

dir (Resim 9). Prenses Zeynep Hanım ve Sadrazam Yusuf Kamil Paşa'nın yaptırdıkları ilk hastane binası günümüzde idari bina olarak kullanılmaktadır (Resim 10). İdari binanın önünde ise; hastanenin banilerinin türbesi yer almaktadır (Resim 11).

Kartpostallar

Zeynep Kamil Hastanesi yerleşkesinde yapılması planlanmış olan Çocuk Felci Hastanesi projesi için gelir sağlanması amacıyla; çok sayıda kartpostal tasarlanarak satışa sunulmuştur. Söz konusu kartpostalların desenleri ünlü ressam ve karikatürist Güngör Kabakçıoğlu (1932-2011) tarafından çizilmiş ve ağırlıklı olarak çocuk figürleri ile İstanbul manzaralarına yer verilmiştir (Resim 12).

Resim 12: Zeynep Kamil Çocuk Felci Hastanesi'ne gelir sağlamak amacıyla bastırılmış olan kartpostallardan örnekler.

Diğer Efemera Örnekleri

Zeynep Kamil Hastanesi, gelir sağlamak için kartpostal bastırmak dışında dönem dönem eşya piyngoları da düzenlemiştir. 1955 yılında düzenlenen eşya piyngosunda yatak odası takımı, saatler, radyo, dikiş makinesi, vazo, bisiklet gibi toplam 5990 adet eşya için bilet satışı yapılmış ve hastaneye gelir sağlanmıştır (Resim 13).

Resim 13: Zeynep Kamil Hastanesi'ne gelir sağlamak için düzenlenen eşya piyngosuna ait bilet.

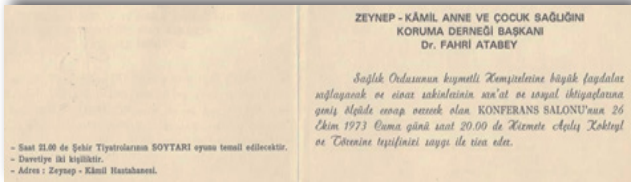
Zeynep Kamil Ana ve Çocuk Sağlığı Koruma Derneği, çok aktif olarak faaliyet gösteren bir dernek olmuş ve hastaneye gelir getiren pek çok faaliyet düzenlemiştir. Resim 14, 1968 yılında düzenlenen oldukça zengin

bir programı ve menüsü olan kışlık balonun davetiyesini göstermektedir. Balo programında Şerif Yüzbaşıoğlu Orkestrası, Güven Aydın Orkestrası, Öztürk Serengil ve illüzyonist Marven Roy gibi dönemin popüler isimlerinin bulunması oldukça dikkat çekicidir (Resim 14).

Resim 14: Zeynep Kamil Ana ve Çocuk Sağlığı Koruma Derneği Kışlık Balo davetiyesi.

Derneğin katkıları ile 1973 yılında bir konferans salonu yapılmış ve salonun açılışı şehir tiyatrolarının Soyтары adlı tiyatro oyunu ile gerçekleştirilmiştir (Resim 15).

Resim 15: 1973 yılında açılan yeni konferans salonunun açılış davetiyesi.

Zeynep Kamil Hastanesi, ülkemizin en eski kurumlarından biri olup; 158 yıldır ülkemize hizmet vermektedir. Hastanenin kuruluşunun 100. yılında, bu önemli gün anısına 50, 100 ve 250 kuruşluk 3 adet pul piyasaya sürülmüş, pullarda kucağında bebeği ile bir anne tasvir edilmiştir (Resim 16).

Resim 16: Zeynep Kamil Hastanesi'nin kuruluşunun 100. yılı anısına basılmış olan pullar.

Yorum

Efemera koleksiyonerliği, özellikle son yıllarda oldukça popüler hale gelmiştir. Efemeralar, ilişkili oldukları konunun geçmişine dair önemli bilgiler vermektedirler. Zeynep Kamil Hastanesi ile ilgili efemeralar da; hastanenin geçmişine ışık tutmakta ve geçmişe sahip çıkma açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- 1- Wilson GA, Field AP, Fullerton S. The big brown eyes of Samuel Pepys. Arch Ophthalmol 2002; 120(7):969-75.
- 2- Helfand WH. The Nightingale's Song: Nurses and Nursing in the Ars Medica Collection of the Philadelphia Museum of Art. Philadelphia: Museum of Art Staff; 2000.